

О СРПСКОЈ ПРАВОСЛАВНОЈ БОГОСЛОВИЈИ СВЕТИХ КИРИЛА И МЕТОДИЈА У ПРИЗРЕНУ И ЊЕНОЈ БИБЛИОТЕЦИ

САЖЕТАК | Формирањем Косовскометохијског одбора од стране Матице српске створени су услови за организовану промоцију културног и материјалног блага Косова и Метохије. У раду је представљена сарадња између Матице српске и Библиотеке Матице српске, са једне стране, и Српске православне богословије Светих Кирила и Методија из Призрена, са друге стране. Имајући у виду тежак положај Срба на овим просторима па, самим тим и погоршано стање на пољу културе и просвете, овај Одбор има за циљ да пружи помоћ у оквиру свога делокруга. С обзиром на дугу и бурну историју Призрена, нагласак је стављен на период оснивања Богословско-учитељске школе, касније Богословије. Други део рада говори о Библиотеци Призренске богословије, и пословима на сређивању књижног фонда Библиотеке које је организовала Библиотека Матице српске.

КЉУЧНЕ РЕЧИ | Призрен, Призренска богословија, Библиотека Матице српске, Сима Андрејевић Игуманов, Матица српска, Косово и Метохија, просвета

УВОД

Богословија Светих Кирила и Методија је основана 1871. године у Призрену. На Косову и Метохији, 1999. године долази до погоршања међунационалних односа и зато, због немогућности да се ученицима и професорима гарантује безбедност привремено се Богословија смешта у Ниш. Под истим називом Богословија ради у Нишу у новим, наменски изграђеним просторијама за смештај библиотечног фонда и читаоницом. Нажалост, 2004. године, све зграде Богословије у Призрену су спаљене и у наредним годинама, уз велики напор и уложени

Сима Андрејевић Игуманов
(1804-1883)

труд свештенства и ученика, ради се на изградњи и обнови. Тек 2011. године су потпуно обновљене просторије Призренске богословије која прима нову генерацију полазника. Део Богословије са седиштем у Нишу наставља са радом.

О ЗАДУЖБИНАРСТВУ

У Србији почетак задужбинарства огледа се у прилозима који су даривани црквама или манастирима за спас душе, своје, или ближњих. Прилогом једне или више особа градило се здање или формирала установа која је најчешће имала за циљ унапређење просвете или културе. Познато је колико је велику улогу, још од времена Немањића, одиграло задужбинарство кроз историју за

очување културног и духовног идентитета српског народа и православне вере. Први закон о задужбинарству у Србији донет је тек 1897. године. Временом, поред задужбина, које могу оснивати физичка лица сопственим средствима, јављају се и фондови, које могу да оснују и установе, друштвеним средствима.

Управо је и Богословија Светих Кирила и Методија у Призрену плод задужбинарског рада једног од највећих добротвора 19. века - Симе Андрејевића Игуманова. Своје крупније просветно добротворство Сима Игуманов почиње након смрти сина Манојла, 1865. године. „Туторство фонда Симе Игуманова“ је фонд који је основан ради лакше комуникације тадашњег Министарства иностраних дела Србије са школама у местима где није било конзулата. Још један значајан допринос економском и културном развоју Призрена дало је оснивање „Фонда Цркве Св. Ђорђа“. Иницијатор оснивања и дародавац прве новчане помоћи био је Сима Игуманов. „Задужбина Симе Андрејевића Игуманова Призренца“ основана је након смрти добротвора и постоји и данас. Наиме, међу његовом имовином налазило се и земљиште на Теразијама у Београду, на

којем је, новцем Задужбине, подигнута петоспратница чијим издавањем се финансира Призренска богословија. Из истог фонда је финансирана изградња поменутих просторија у Нишу.

ИСТОРИЈСКЕ ПРИЛИКЕ У ВРЕМЕ ОСНИВАЊА БОГОСЛОВИЈЕ

Административна провинција позната као Стара Србија јесте област која је остала ван Србије након Берлинског конгреса 1878. године. Добивши Пиротски, Нишки, Врањански и Топлички округ, Србија је морала да се одрекне делова на Косову и Метохији. У тој области Срби су живели обесправљено под османском влашћу, комуникација са Београдом је била отежана, по свим, па и по питањима везаним за просвету, културу и образовање. Оснивање школа, библиотека, допремање учила, средстава за рад, било је скоро немогуће а број учитеља, наставника и свештенства скоро занемарљив. Тек побољшањем односа међу европским земљама, 1892. године, када је потписан Једренски уговор између Русије и Турске (када се Турска обавезала да Србији врати шест нахија одузетих за време Првог српског устанка), побољшали су се и услови живота и у овом делу Србије.

ПОЧЕТАК РАДА ПРИЗРЕНСКЕ БОГОСЛОВИЈЕ

Оснивач ове, сада већ надалеко познате, школе је Призренац Сима Андрејевић Игуманов, добротвор, трговац и визионар. Сима Андрејевић је рођен јануара 1804. године у трговачкој породици, а детињство је провео у манастиру Светог Марка у селу Коруши у близини Призрена, у којем је његов најстарији брат Аксентије био игуман. Пошто су га сви звали „Сима игуманов“, он је касније и званично тај назив узео за презиме.

Посао трговца води га по Европи, где се упознаје са новим токовима везаним за трговину, али и за културу и образовање. Примери развијених и богатих земаља, већи и мањи трговачки центри, као што су Одеса, Кијев и Цариград, у којима послује, учвршћују Игуманова жељу да пружи тако неопходну подршку и помоћ свом завичају. Сима Игуманов, разматра, са виђенијим људима из Призрена и свештенством, на који начин да помогне српском народу који је био под турским јармом. Закључак који се наметнуо тада јесте да је потребан већи број образованог кадра који би описмењавао и учио народ. Сходно томе, донета је одлука да се оснује школа за образовање свештеника и учитеља. Можда је

Зграда на Теразијама изграђена средствима Задужбине Симе Андрејевића Игуманова

мање познато да је при самом оснивању школа била богословско-учитељска, а тек касније само богословска. Одржати, какав-такав рад световних школа у време када је све под турском контролом, могуће је било само кроз црквене институције, а решење је било управо у оснивању школе која би образовала и учитеље и свештенике.

У Призрену, Игуманов 1871. године поред свог имања купује још пет кућа, које руши и тако почиње изградња школе. У старој, остављеној кући школа почиње са радом и има 15 ученика. Први управник школе био је Сава Дечанац. Турска цензура и лоши путеви отежавали су набавку књига и осталих неопходних учила. Већ после неколико година хапшењем наставника, Ђорђа С. Камперића (1853-1937) и управника Петра Костића (1852-1934), под лажним оптужбама, отежава се рад Богословије, али школа опстаје.

Захваљујући свесрдној помоћи Србије, а пре свега свог добротвора, Богословија не прекида свој рад. Десетог новембра 1880. године у Београду, Сава

Игуманов сачинио је тестамент којим је правно обезбедио опстанак Богословије. „... Кућа моја у Призрену у којој је сада Богословија, да остане на вечита времена кућом Православне богословије призренске, у којој ће учити и за духовна звања се спремати синови моје Отацбине Старе Србије. А тако исто и виноград мој, који се налази у Кара-Потоку у Призрену, да остане у вечито наслеђе Богословији призренској. Непокретна моја добра, налазећи се на Теразијама у Београду, као и готов новац, који се после смрти моје затекне, завештавам на просветне цели исте Призренске богословије...“¹

Ученици ове богословије били су каснији српски патријарси Варнава, Гаврило и Иринеј. Ава Јустин Поповић и епископ рашко-призренски и касније патријарх Павле били су предавачи у Богословији и у њој оставили неизбрисив траг. Испод звоника манастира Светог Марка у селу Корише, надомак Призрена, где је провео детињство, Сима Андрејевић Игуманов сахрањен је 1883. године. Албанци су 1915. године манастир спалили и остала је само надгробна плоча. Споменик је подигнут 1922. године, али је, нажалост, 1999. године манастир је миниран и потпуно уништен.

ОСНИВАЊЕ БИБЛИОТЕКЕ

Наставници, свештенство и ученици богословије успевали су да живе и раде свој школски живот у отежаним околностима турске власти. Раније поменути проблеми набавке потребних учила и литературе постојали су и даље. Сима Игуманов је решење видео у оснивању библиотеке, 1872. године ту замисао и спроводи у дело. Почетни фонд библиотеке чинила је лична библиотека покојног му сина, Манојла Симеоновића. У њој су се налазили руски класици, дела на грчком и разним светским језицима и сви бројеви „Гласника Српског научног друштва“. На сваком примерку књиге стајала је посвета: „Призренској школи од Манојла Симеоновића-Игуманова“. Књижни фонд, у почетку је задовољавао потребе ученика и наставника, а како је број донација временом растао, тако су га могли користити Срби из Призрена и околине, али и остале школе. Дародавци су били и појединци, али и установе: руски конзул у Призрену Иван Степанович Јастребов, новосадски књижар Арса Пајевић, књижевник Владан Ђорђевић, Матица српска, као и редакције новина и часописа из Србије. Руски

¹ Александра Марковић Новаков, *Православна српска богословија у Призрену (1871-1890)*, Ниш, 2011.

Улаз у читаоницу Призренске богословије

конзулат и Иван Степанович Јастребов заслужују коју реч више, на име њиховим посредством школа је слала писма и чекове, склањала старе и ретке књиге у Београд. Књиге које су поклоњене од стране Јастребова, имале су посвету „Призренској семинарији - Јастребов“.

Занимљив је податак да је у конзулату постојала просторија у којој се налазила архива и у којој су смештане, од турске власти, забрањене књиге. Познати новосадски књиџар Арса Пајевић је поред Богословије књигама снабдевао и друге школе са тог подручја, али их је делио и народу. Помак напред био је прелазак на планско набављање књига, јер дародавци, ипак по сопственом нахођењу, уступају публикације. Библиотека се развијала, 1915. године имала је око 8000 дела (13.000 свезака),

за време Првог светског рата Библиотека је уништена и школске 1920/21. године имала је 1028 књига. После Другог светског рата део књига је уступљен другим, новоформираним, библиотекама, а део је задржала Богословија.

О САРАДЊИ БИБЛИОТЕКЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ И ПРИЗРЕНСКЕ БОГОСЛОВИЈЕ

Матица српска, најстарија културна установа у Србији, желећи да да свој допринос очувању и промоцији културног, материјалног и нематеријалног наслеђа Косова и Метохије, основала је, 2018. године Косовскометохијски одбор. У оквиру свог деловања Одбор организује тематска предавања, изложбе и концерте и има своју издавачку делатност. До сада су у издању Косовскометохијског одбора Матице српске изашле следеће књиге:

1. *Од Косовске бишке до косовске лејенде*, Ненада Љубинковића,

2. *Задужбине Косова и Метихије, историјско, духовно и културно наслеђе српског народа,*

3. *Српска гробља на Косову и Метихији, унишћена споменичка и језичка баштина,* Митра Рељића,

4. *Српско њевачко наслеђе централног дела Косова и Метихије,* Сање Ранковић, Мирјане Закић,

5. *Зборник радова Савремена српска фолклористика V, Фолклорно наслеђе Срба са Косова и Метихије у словенском контексту* (Објављени радови су резултат Међународног научног скупа одржаног у Призрену и Великој Хочи 2017. године.).

Под покровитељством Одбора у јуну 2019. године одржани су Спасовдански дани у Призрену. У најави је одржавање Научног скупа „Призренска бојословија - животи, мисија, допринос“ у Призрену, поводом 150

година од оснивања и 10 година од обнове рада. У плану Одбора је да поред догађања у Матици српској, организује конференције и семинаре са еминентним и стручним предавачима и у другим културним установама.

Желећи да да свој допринос, Библиотека Матице српске организовала је стручну помоћ на унапређивању рада Библиотеке Богословије Св. Кирила и Методија у Призрену.

У средишњој згради Богословије налази се Библиотека, у чијем саставу је удобна и функционална читаоница, опремљена одговарајућим столовима, столицама и лампама за читање. На два зида читаонице налазе се застакљене дрвене витрине са књигама. Из читаонице се улази у смештајни простор, у коме се налази неколико столова за библиотекарe и два рачунара за кориснике. Сви зидови покривени су квалитетним дрвеним полицама, које засад могу да приме око осам хиљада књига.

Постојећи књижни фонд набављен је, већим делом донацијама и поклонима појединаца и установа, а плански је купована углавном уџбеничка литература.

Иван Степанович Јастребов
(1839-1894)

Део књижног фонда у читаоници Призренске богословије

Пошто нема прецизних података о броју књига, према слободној процени у Богословији постоји око шест хиљада примерака монографских публикација и периодике.

У првој фази рада, утврђено је да је део књига још увек у кутијама и да се налази у згради Епископије, изван дворишта саме Богословије, а у порти Цркве светог Ђорђа.

Књижни фонд Библиотеке није пописан и не постоји евиденција о начину набавке, самим тим не зна се тачан број публикација и њихова врста. Оно што се могло одмах, при првој посети урадити јесте да се књиге које су смештене у самој библиотеци пресложе по формату. У засебне полице смештане су књиге првог формата (до 18 cm), затим другог (18,1-22 cm), трећег (22,1-28 cm) и четвртог формата (28,1-34 cm). На

посебне полице смештени су примерци периодике, књиге на страним језицима и приручна литература (речници и лексикони).

С обзиром да се ради о књигама које су намењене првенствено ученицима, поједине публикације, углавном уџбеници, постоје у већем броју примерака, па су оне до десет примерака остављане у полицама, док је остатак одвојен за поклањање. У читаоници, унутар застакљених витрина, смештен је део публикација другог формата, од којих већина чини школску лектуру и белетристику.

После слагања књига по форматима, приступило се њиховом инвентарисању и сигнирању. Том приликом у инвентарну књигу су унесени неопходни подаци; инвентарни број и сигнатура су бележени у публикацији на тачно прописаним местима. Уколико то није било могуће из неких разлога (лоша видљивост или постојање текста на том месту...), налазила се најповољнија замена. Сигнатура и инвентарни број писани су руком, с тим да се планира набављање налепница на којима би се писале сигнатуре и тиме биле видљивије и доступније.

Садашњи изглед Богословије у Призрену (фотографија: С. Огризовић)

Испред сигнатуре стране књиге стоји словна ознака Ст, испред сигнатуре периодичних публикација слово П, а испред приручне или референсне литературе Пр. Подаци у Инвентарној књизи писани су писмом публикације.

До сада инвентарисан је целокупан књижни фонд који се налази у самој просторији библиотеке (први, део другог, трећи и четврти формат, као и периодика, страна и приручна књига). Укупно је инвентарисано 4056 библиографских јединица, 25 примерака периодике и 1939 монографских публикација. У приручном фонду налази се 25 речника, а у фонду стране књиге инвентарисано је 199 наслова, највише на грчком језику (70), енглеском (44), пољском (14), руском (54), албанском (8), ромском (3), италијанском (3), шпанском (1) и мађарском (1). Када је у питању периодика, обрађена је 212 јединица, односно 14 наслова. На крају, као и у свакој библиотеци, на полицама се налазе ознаке сигнатура. По форматима, стање је, засад, следеће: I (318 књ.), II (1487 књ.), III (1536 књ.), IV (49 књ.)

У наредном периоду планирано је да се на исти начин обраде и примерци који су у читаоници, и да се начини одабир књига из зграде Епископије, како би

се и оне уврстиле у редовни фонд. У међувремену, када се изради печат Библиотеке Призренске богословије, сваки примерак биће додатно испечатан на договореним страницама (у библиотеци у Нишу то су стране 18, 71 и 99, које указују на годину оснивања библиотеке и годину када је исељена из Призрена). Планирано је, такође, да се израде налепнице на којима ће бити исписане сигнатуре које су тренутно само на унутарњој страни корица.

С обзиром на обимност посла и на специфичне околности рада, помоћ ученика и запослених била је и неопходна и драгоцену.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

Бован, Владимир. *Призренска бојословија*. Ниш: Српска православна богословија Светог Кирила и Методија, 2007.

Вејиновић, Славко. *Задужбинарство код Срба*. Београд: Вукова задужбина; Нови Сад: Прометеј, 2012.

Друштво пријатеља манастира Светих архангела код Призрена. Приступљено 23. 20. 2020. <http://drustvo-svetiarhangeli.org.rs/>.

Ђураковић, Никодим. *Призренски сјоменар XX века*. Ђуниш: Манастир Светог Романа, 2000.

Јањић, Јован. *Задужбина Симе Андрејевића Ијуманова*. Београд: Задужбина Симе Андрејевића Ијуманова, 2008.

Љубинковић, Ненад. *Од Косовске бишке до косовске лејенде*. Нови Сад: Матица српска, 2018.

Марковић-Новаков, Александра. *Православна српска бојословија у Призрену: (1871-1890)*. Ниш: Епархија нишка и Епархија рашко-призренска, 2011.

Марковић, Ратко, Ристић, Јордан и Александар Бачкалов, прир. *Призрен - царски праг*: (хрестоматија). Београд: НУР „Иво Андрић“, 2005.

Недељковић, Славиша, прир. *Историја и значај Призренске бојословије: (поводом 140. Годиншњице од оснивања)*. Ниш: Филозофски факултет, Призренска богословија Св. Кирила и Методија, Центар за црквене студије, 2013.

Новаков, Александра. *Сјубови српске просвете*. Београд: Завод за уџбенике, 2017.

Призрен - град музеј - Косово и Метохија - Србије. Линкови. Приступљено 23. 20. 2020. <http://www.prizren.in.rs/linkovi/>.

Пројекат Растко. Ђорђе Јанковић, „Етнички простор Срба на Балкану у средњем веку у светлу археолошких и писаних извора“. Приступљено 23. 20. 2020. https://www.rastko.rs/arheologija/djankovic/djankovic-prostor_c.html.

Савић, Ана. *Библиотека Призренске бојословије - Задужбина Симе Андрејевића Ијуманова: (1872-2012)*. Београд: Народна библиотека Србије, 2013.

TAMARA M. MALEŠEV
Matica Srpska Library, Novi Sad
tamara.tamarica.m@gmail.com

ABOUT THE SERBIAN ORTHODOX SEMINARY
SAINT CYRIL AND METHODIUS IN PRIZREN AND ITS LIBRARY

SUMMARY | By forming the Kosovo and Metohija committee by Matica Srpska, the conditions have been made for an organized promotion of cultural and material wealth of Kosovo and Metohija. This paper outlines the cooperation between Matica Srpska and the Matica Srpska Library on the one hand, and the Serbian Orthodox Theological Seminary Saint Cyril and Methodius from Prizren on the other hand. Bearing in mind the difficult position of Serbs living in these areas, and thereby the worsened state in the fields of culture and education, this Committee aims at providing help within its scope. Given the long and tumultuous history of Prizren, the paper accentuates the period of founding what was initially called the School of Theology and Teacher Education, and later the Theological Seminary. The latter part of the paper discusses the Library of the Prizren Theological Seminary, and the activities pertaining to sorting out the book stock of the library organized by the Matica Srpska Library.

KEY WORDS | Prizren, the Prizren Theological Seminary, the Matica Srpska Library, Sima Andrejević Igumanov, Matica Srpska, Kosovo and Metohija, education

ТАМАРА М. МАЛЕШЕВ
Библиотека Матицы Сербской, Нови-Сад
tamara.tamarica.m@gmail.com

О СЕРБСКОЙ ПРАВОСЛАВНОЙ БОГОСЛОВИИ
СВЯТЫХ КИРИЛЛА И МЕФОДИЯ В ПРИЗРЕНЕ И О ЕЕ БИБЛИОТЕКЕ

АННОТАЦИЯ | С созданием Матицей Сербской *Косово-метохийскою советѣа* были созданы условия для организованного продвижения культурных и материальных ценностей Косово и Метохии. В статье представлено сотрудничество Матицы Сербской и Библиотеки Матицы Сербской, с одной стороны с Сербской православной духовной семинарией имени Святых Кирилла и Мефодия в Призрене, с другой. Принимая во внимание тяжелое положение сербов в этой области и, как следствие, ухудшившееся положение в области культуры и образования, целью этого *Советѣа* является оказание помощи в рамках его полномочий. Имея в виду долгую и бурную историю Призрена, ударение ставлено на период основания *Духовно-ѿедајоической школы*, ставшей потом *Духовной семинарией*. Во второй части статьи речь идет о Библиотеке Призренской духовной семинарии и о действиях в связи сортировкой книжных фондов библиотеки, которыми руководила Библиотека Матицы Сербской.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА | Призрен, Призренская богословия, Библиотека Матицы Сербской, Сима Андреевич Игуманов, Матица Сербская, Косово и Метохия, образование

